

FİLTRESİZ

Edebiyat ve Sanat Dergisi

DUM SPIRO SPERO

ADNAN GERGER yazdı:
"Yeni şiir nereye gidiyor...?"
Artık Post İkinci Yeni şiirden bahsedebiliriz.

Murattgenstein Howard Zinn'i anlatıyor:

"Hareket halindeki bir trende
tarafsız olamazsınız."

Söyleşi: Hasan Hüseyin Ülker sordu
Deniz Ceren Türkkın cevapladı.

"Yazmak, benim için yeryüzü ile
başetmemin bir yolu."

Künye

Genel Yayın Yönetmeni:
Hasan Hüseyin ÜLKER

Yayın Kurulu:
Murat KOÇHAN
Aylin TAMAKAN NERGİZ
Hasan Hüseyin ÜLKER

Editör:
Aylin TAMAKAN NERGİZ

Çizer:
Şirvan ÖNLÜ

Mizanpaj / Tasarım:
Mehmet Can ÜLKER

Yazarlar:
Adnan GERGER
Ayfer KARAKAŞ
Aylin TAMAKAN NERGİZ
Barış ŞAHİNGÖZ
Deniz Dengiz
Derya CESUR
Gülbahar BİLGİN
Hasan Hüseyin ÜLKER
Hatice DÖKMEN
Meltem Eylül BERKE
Murattgenstein
Turhan YILDIRIM

İletişim:
filtresizdergi@gmail.com

Bu Sayıda Filtresiz'de Neler Var?

Artık Post-İkinci Yeni Şiirden Bahsedebiliriz / **Adnan Gerger**

Dağınık Sitem / **Barış ŞAHİNGÖZ**

Filtresiz Edebiyat / **Turhan YILDIRIM**

Son Ölüm Ezgisi / **Meltem Eylül BERKE**

Howard Zinn: Hareket Halindeki Bir Trende Tarafsız Olamazsın / **Murattgenstein**

Söyleşi / **Deniz Ceren TÜRKKAN – Hasan Hüseyin ÜLKER**

... / **DENİZ DENGİZ**

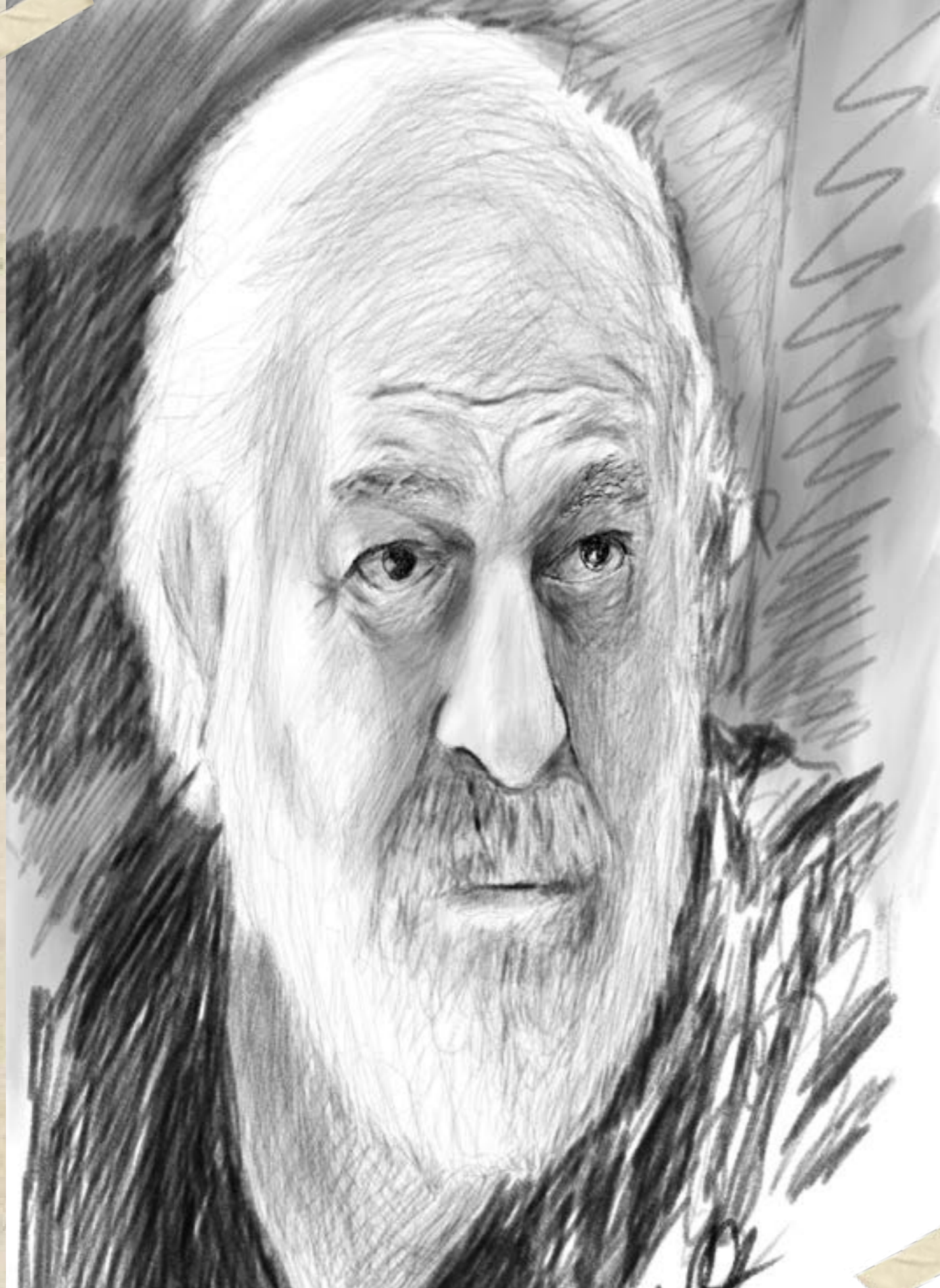
Duvarlar / **Ayfer KARAKAŞ**

Yeniden / **Derya CESUR**

Her Okur Kitabı Yeniden Yazar / **Hatice DÖKMEN**

Peşim Sıra / **Aylin TAMAKAN NERGİZ**

Sevgini Yüreğine Yaz / **Gülbahar BİLGİN**

Adnan GERGER

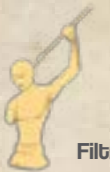
ARTIK POST-İKİNCİ YENİ ŞİİRDEN BAHSEDEBİLİRİZ...

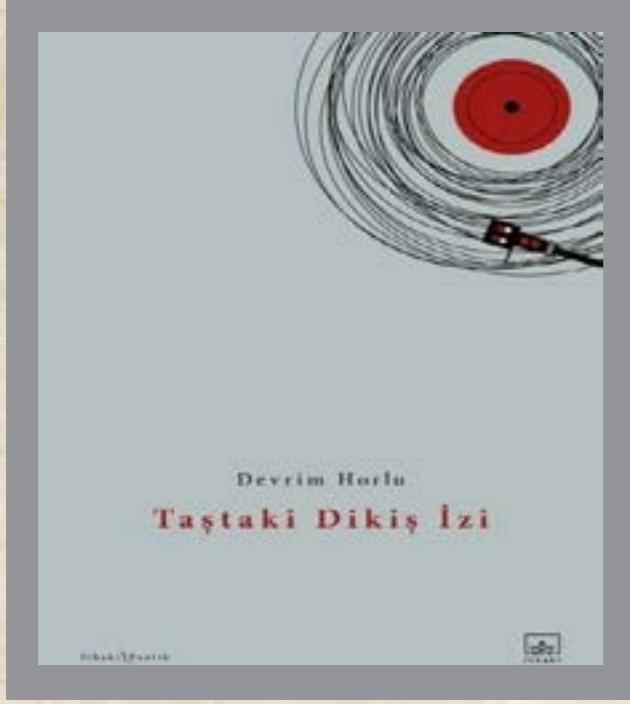
*** Devrim Horlu'nun şiirinde ögeler, yeni anlamlar üreten özgürlüğünü almakla da yetinmiyor, kendine kapanıklığıyla aşkın bir zamandan sıçrama yaparak görünür oluyor, nesnelliğini yaratıyor. Bu dünyada ne kadar kanayan varsa ya da yaşanacaksa onların akışını şiirin yepyeni mantığında kurarken kendini iddialı olmaya kadar taşıyor. Bu iddianın adı, Post İkinci Yeni Şiir'dir. Evet, bu ülkede artık kendine yeni bir yol açan yeni şiiri tanımlamanın adı bu olsa gerek.

Taştaki Dikiş İzi (I), Devrim Horlu'nun şiir kitabının ismi... Ancak şair, daha kitabın kapağını açtırmadan şiirlerini okutmadan bu başlıkla kuşatıyor, okuru. Önce etkilenişimden uzak durarak, "Taştaki Dikiş İzi" sözcüklerine ayrı ayrı herhangi bir anlam yüklemeyi düz okumaya çağırıyor, bizi. Biliyoruz ki "Taş", bir ağırlığı; "Dikiş", ayrılmış, parça parça bir şeyi birleştirmeyi; "İz", takip ederken rehberlik olsun diye aradığın bir işareti çağırıştırır. Ancak yine biliriz ki günlük kullanımda da öylesine güçlü karakteristik sözcükler ki bunlar, onun bilincine sahip çıkılmazsa bile etimolojisinde gizli şiirsel ve sözcelem çatısı doğal haliyle estetiğin gözüne çarpar, ruhuna işler.

Şimdi de yapılması gerekeni yapalım ve bu üç sözcüğün edebi yapısının kapısını aralayalım. Aralamaya başladığımızdan itibaren daha büyük boyutlu bir mecraya doğru yol alındığını da hissetmeye başlarız. Kendisine bir yolculuğa hazırlamasını kapakta fısıldayan Devrim Horlu, okurun yakasını hemen bırakmaz ve kitabın kapağını açan okuru "böyle şiir olmaz, diyeceksin: biliyorum./ ama böyle dünya olur mu?" diye Metin Eloğlu imzalı epigrafiyle karşılıyor. Bu epigraf, lakonik amaçla konulmamıştır tabii ki. Okurun birazdan okuyacağı şiirlere bilenmesini sağlamaktır, tüm amaç.

Kitabın ta başında; bir öbek gibi oturtulan dizelerle oluşan beş baptan yapılandırılan "Beş Taş" başlıklı şiirde sözcüklere yüklenen yeni anlamlar, Horlu'nun kurmaya çalıştığı yeni şiirin yeni habercisi gibi dikiliyor. Bu şiirde 32 kez kullanılan "Taş"; bir sütun sözcüğünden öte şiir anlayışının yeni normuna bir kılçık gibi batıp batıp çıkan ve her biri ayrı ayrı anlam taşıyan bir sözcük silsilesi haline dönüşüyor. Yeni kimliğe bürünmek isteyen şiirin damarlarında heyulanın gezinmesine yeni olanaklar sağlıyor. Taş sözcüğü, daha çok bizi olmuşu, olanı ve olacakları anımsatarak anlatılmak istenene yönlendiriyor ve her defasında öyle karşımıza çıkıyor:

“Ağır” adlı bapta . “taş, altında solucan biriken ıslak toprağa borcunu ödedi”, “taş yerinde yeniden, taş yerinde arınarak/ taş yerine ağır ağır eriyor” ;

“Serin” adlı bapta, “taş, ürpermiş yeni yetme eti gibi pütür pütür”, “taş kendini toprağa daha sert yastıyor içim çürürken”, “ taş kendini saklamaz, kopmaya o da aşına”, “taş soğuyarak eksik, taş eksilerek soğuk” , “üşüyorum, taşa oturdum, kanım çekiliyor” ;

“Keskin” adlı bapta, “taş, dilimin ucuna değen jilet gibi kanla ısınıyor”, “çatlak, taşa bıçağa evrildi, çoktan beri bileyli”, “taşlar ağır, taşlar serin ve keskin”, taş bana dokundu, gerisi ağır, soğuk ve kan”, “ağzım taş kesikleriyle dolu” ; “Çıplak” adlı bapta, “taş, ısırlmış buz parçası gibi eritti çamurun takatini”, taş izledi, kendini sundu, saçıldı”, taş hepsinden açık, taş hepsinden buyurgan/ taş hepsinden çıplak”, “taş koydum kendimi, baktım yeniden yara/ taş koydum kendime, baktım yaralıyım yeniden”;

“Yontuk “ adlı bapta, “taş sivri uçlarını körelterek teslim oluyor metallere”, “taş yüz bularak başka, taş eksilerek güzel/ taş zlanarak cevher oluyor” , “kaşına kaşına verir rengimi bir usta yontulmuş taşlara”, “taş soğuyarak eksik, taş eksilerek soğuk/ taşa koydum kendimi, baktım yeniden yara/taşı koydum kendime, baktım yaralıyım yeniden”, “kendimi taşlarla ezdiğim fark edilmez sanıp yanıliyorum”.

Devrim Horlu'nun şiirinde ögeler, yeni anlamlar üreten özgürlüğünü almakla da yetinmiyor, kendine kapanıklığıyla aşkın bir zamandan sıçrama yaparak görünür oluyor, nesnellliğini yaratıyor. Bu dünyada ne kadar kanayan varsa ya da yaşanacaksa onların akışını şiirin yepyeni mantığında kurarken kendini iddialı olmaya kadar taşıyor. Bu iddianın adı, Post İkinci Yeni Şiir'dir. Evet, bu ülkede artık kendine yeni bir yol açan yeni şiiri tanımlamanın adı bu olsa gerek.

“Kırpının Aşkı” başlıklı şiirindeki şu dizelere bakalım:

“sevgilim seni öpmeyi istediğim doğru fakat biliyorsun
seni bir kere öpersem ağzıma orman denebilir artık
sevgilim çok güzel gülüyorsun ve ben bir kirpi olarak
fazlasıyla eğreti duruyorum yanında

sevgilim ben çok şey yaşadım ancak
dilime iğneler batıyor seni güldürmek isterken
ülkede kriz var üstelik
ben çok kızgınım bu çirkin insanlara
sevgilim seninle her şeyi konuşabilir biliyorsun
ve ellerin nasıl güzel”

Görüldüğü gibi bu dizelerde ögeler arasında biçimsel ortaklık yok. Nesnelere yüklenen yeni anlamlarla ortaklık sağlanıyor. İşte bu ortaklık yeni şiirin öncüsü olmanın gereğini, egemen ve geleneksel estetik kalıplara sığmayarak yerine getiriyor. Horlu da şiirlerinde bu eylemselliği bilerek çoğaltıyor, ustalara has bir örüntüyle şiirde yeninin başlangıcına dair güçlü örneklerini sergilemekten korkmuyor,

“seni kendine kalkan edenleri tarikatına kabul edebilir
ve böylece peşimde “abi!” diye gezen vasat şairleri
çevremde toplayabilirim rabbel âlemin
ve twitterda
ve facebookta
ve instagramda
paybaşabilecek kalibrede bir şiir yazıp
ünlü bir çember sakal olabilir ey rabbel âlemin
çünkü sen bu şiirle ünlü olabilecek şairlerin de rabbisin”

diye dizelerin yer aldığı “Rabbel Âlemin” adlı şiirinde en belirgin haliyle ortaya çıktığı gibi hem şairle söz arasında hem de toplumla şiir arasında yıkılmaz diye dayatılan gelenekselliğin biçiminden ve anlamından büsbütün kopmayı da mümkün kılıyor. Dilin geçmişteki bu ilişkilere gözünü karartarak meydan okuyuşu, başta imgelem olmak üzere tüm zihni olguları çatması bu dönüşümün artık durmayacağına da işaret ediyor.

“Seyyar peşinde koşturan zabita memurları

Bu tırmanıştan haberi yok” (II)

ve

“Bileklerimi dans ederken büktüm

Bükmeyi de öğretti bana bu çek senet mafyası suratlı dünya” (III) ,

dizeleriyle Horlu, bilinç sezgisi öznelliğini bireyin düş gücünü kırarak nesnelige ulaştıran bir söz işçiliği edimiyle kendini dış dünyaya açık olduğunu ilan ediyor, ancak eskimiş dış dünyanın tüm eleştirilerini de tümenden reddedileceğine inanıyor. Çünkü yeni şiir yazılmaktadır, artık.

Özce, geleneksel şiirin kafasına, okuyucunun ise bilincine taş düşüren Taştaki Dikiş İzi'ndeki her metafor eski şiire ait bir boşluğu örtmeye yönelik çabayı gösteriyor. Şiirde açılmış bir yarayı kapatmak için yapılan poetik eylemi çağırıştırıyor. Bu eylem de çoğu kez de “Bağır Çağır Bir Şiir”de olduğu gibi de gösterişsiz ama çok kaliteli dikilen yeni bir ceket giyilerek devam ettiriliyor.

“Ama yine de

Her şeye rağmen bir gün yine de

Sen de beni benim seni çağırduğım gibi çağır

Ne zaman başın sıkışsa

Çiçek satan çingenelere ver dudaklarını

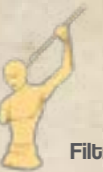
Öyle bağır”

Bu şiirler kendini sınıyor, sınamak isteyenlerin önündeki dikenleri, çakılları temizliyor. Taş gibi şiirler yazıyor Devrim Horlu, taş gibi... Yerde çok ağır ve yaralı ve geleceğe yeni kökler salan...

(I) Devrim Horlu. Taştaki Dikiş İzi. İthaki Yayınları. 115 Sayfa. 1.Baskı, Haziran 2020, İstanbul.

(II) Şiir Başlığı: Tırmanıştın Bedeli

(III) Şiir Başlığı: Katı Olan Her Şey Buharlaşırdı ve Ben Katı Olan Her Şeydim

Bariş Şahingöz DAĞINIK SİTEM

yağmuru sevmediğini hatırladım bugün
bazen nefessiz bile kaldığının farkında olmadığını...

evimde sigara kokusu yokmuş gibi
hayatın üzerine oynadığım kumarı kokladım
deste deste...
üstelik alkolüm, sigaram, karı-kızım çoktu
ama kumarım yoktu
ellerim yandı,
dilim,
dilim senin edebiyatından çok uzak lisanlarla sevişti.
çoğunu unuttum
"her dilde bir küfür edebilmeli insan" derken kendime,
sustum.

duyduğum en güzel küfür;

"tüm güzel çocuklar şüpheli, aynı senin gibi"

"dağıttıktan sonra toplamıyorsun!" dedi.

"evini, masanı, stüdyonu, çantayı, kıyafetlerini

hatta, hatta küfürlerini, kırdığın insanları, sana olan
duyguları bile

hiç bir şeyi toplamıyorsun!

bazen denemiyorsun bile!"

"hayatını da dağıtıyorsun bazen

canın istedi diye aynı bu evi dağıttığın gibi"...

haklıydı,

çoğu zaman olduğu gibi...

"ancak sevdiğin biri gelecekse toparlanıyorsun" dedi...

"evini toplarsın, stüdyonu, küllükleri, kıyafetleri..."

sadece sevdiğin biri gelecekse!"

devam etti;

"hayatına da sevdiğin biri girince toparlanmayı neden
denemiyorsun?"

"fırsatım olmuyor!"

göremiyorum bazen geldiklerini

sırtlarını görebiliyorum giderlerken ve sadece mimikleri
kalıyor aklımda..."

"Bariş!!!" dedi.

"ciddi alman gereken her konuda dalga geçiyorsun,

hayatla savaşmayı bırak artık, yeniden dene"

"savaşıyorum!"

direniyorum ben!"

sustu

cevap vermedi

sadece baktı

sadece...

Turhan YILDIRIM FİLTRESİZ EDEBİYAT

Edebiyatın tarih boyunca gelişimini ve değişimini rahatlıkla "filtre" kelimesi üzerinden değerlendirebiliriz. Bu yazı boyunca filtre sözcüğünden yola çıkarak edebiyat tarihine doğru uzanacağız.

Kurmaca denilince tarih boyunca pek çok özel metine tanıklık ettik. Boccaccio'nun Decameron'u, Thomas More'un Ütopyası, Cervantes'in Don Quijote'si, Shakespeare'in Hamlet'i ve Laurence Sterne'in Tristram Shandy'si gibi edebiyat tarihinde önemli bir yere sahip kimi eserlerden bahsedebiliriz. Fakat özellikle 19. yüzyılda pek çok özel yazar ve metinle karşılaştık. Bugün klasik edebiyat olarak bahsettiklerimizin büyük bir çoğunluğu 19. Yüzyıla aittir. Öyle bir yüz seneden bahsediyoruz ki Dostoyevski'den Tolstoy'a, Victor Hugo'dan Balzac'a, Charles Dickens'tan Oscar Wilde'a, Mark Twain'den Herman Melville'e pek çok harika yazarın ismini anabiliriz.

Bu dönemin özelliği filtrenin az geçirgen olmasıdır. Yazar okura parmak gösterip ders verir, yaşam eğrisi gibi bir zaman diliminde kurmacayı aktarır, mekanla karakterleri oldukça detaylı betimler ve belki de en önemlisi yukarıdan, üçüncü şahıstan okuruna seslenir. Yazılan her metnin 21. yüzyılın okuru tarafından bile rahatlıkla anlaşıldığı, okurun tamamen edilgen kılındığı, yazarın önde ve yol gösterici olduğu bir zamandır.

20. yüzyıla pek çok büyük olayın ve kırılmanın başlangıcına tanıklık eden bir zaman dilimi oldu. Kapitalizmin giderek vahşileştiği, 1. Dünya Savaşı gibi büyük bir yıkımın yaşandığı, üzerine tarihin en büyük ekonomik krizi olan 1929 Büyük Buhran'ın gerçekleştiği, faşist iktidarların ortaya çıktığı ve son olarak 2. Dünya Savaşı'yla birlikte insanlığın tamamen çöküşüne tanıklık edilen bir elli yıl geçti. Böyle bir zamanda birbirinden değerli kurmaca metinler ortaya çıktı. Edebiyatın her zaman çatışmadan ve zor şartlardan beslendiğini unutmamak gerek. Yaşanılan bütün bu çetin koşullar, bir önceki yüzyıla göre şaşırtıcı derecede farklı eserlerin ortaya çıkmasına neden oldu. Tabii ki bir de bilimde ve teknolojide yaşanan hızlı gelişim yazılan metinlere ayrıca katkı sağladı.

Modern edebiyatın hükmünü sürdüğü bu elli yıllık zaman, yazarın yarattığı karakterdeki iç sese daha çok odaklandığı, bilinçaltının yüzeye çıkarıldığı, zamanın kırıldığı, çoklu anlatıcının kullanıldığı bir dönemdi. Filtre artık çok daha geçirgendir. Yazar artık okura yol gösteren değil, aynı çizgide birlikte yürüyendir. Bu zamanda okur için etken okuma dönemi başlamıştır. Yazar okurun kafasını karıştırır, ezberini bozar, kitabı anlamakta zorlanmasına neden olur. Okurun konfor dönemi artık sonlanmıştır. Okumak, çok daha düşünmeyi ve zaman harcamayı gerektiren bir eyleme dönüşmüştür.

Modern edebiyat döneminin en önemli özelliği bilinç akışı tekniğidir. James Joyce, William Faulkner ve Virginia Woolf gibi yazarların pek çok yetkin örneğini verdiği bu anlatım biçimi, bilinçaltının gün yüzüne çıkarılmasında etken oldu. Bu üç ismin dışında, Franz Kafka, Marcel Proust, Ernest Hemingway, John Steinbeck, Hermann Broch, Hermann Hesse, Elias Canetti, Albert Camus ve Jean Paul Sartre gibi yazarlar dönemin önde gelen eserlerini kaleme aldı.

2. Dünya Savaşı'nın beraberinde getirdiği modernizm fikrinin çöküşü edebiyatta 1950'li yıllarla birlikte bir devrime neden oldu. Bu dönemle birlikte artık filtre tamamen ortadan kalkmıştı. Fransız Yeni Roman akımının başlattığı roman kuramını tamamen yıkan anti-roman, Oulipo grubu yazarlarının edebiyata matematiği katıp biçimde uç noktalara gitmeleri ve özellikle 1960'lı yıllardan itibaren hakimiyeti eline alan postmodern edebiyatın roman türü yerine "postmodern anlatı" kavramını getirmesi kurmaca metinlerin çok daha başka bir noktaya gitmesine neden oldu. Bu zamanda filtrenin tamamen ortadan kalkışına şahit olduk. Yazar bundan böyle kurmaca metnin bir parçası haline gelmişti. Yazılan eserler bir oyundan ibaretti, yazar okurunu oyuna davet ediyordu. Okur da yazar da büyük bir karnavalın parçasıydı. Her şeyin birbirine karıştığı, kuramların altüst olduğu, edebiyat adına ne kadar ezber varsa hepsinin bozulduğu bu dönemde, insanlığın yaşadığı kaos kitaplara da etki etmişti.

Fransız Yeni Roman akımında Samuel Beckett, Alain Robbe-Grillet, Michel Butor, Nathalie Sarraute gibi isimlerin ön planda olduğu, Oulipo yazarları olarak başta Raymond Queneau olmak üzere Georges Perec, Julio Cortazar ve Italo Calvino'nun biçimde aklın sınırlarını zorlayan eserler verdiği, Miguel Angel Asturias, Jorge Luis Borges, Alejo Carpentier, Gabriel Garcia Marquez ve Carlos Fuentes gibi isimlerle gerçeküstünün gerçekliğin bir parçası haline geldiği büyülü gerçekçilikle Latin Amerika edebiyatının öne çıktığı, Günter Grass, Vladimir Nabokov, Umberto Eco, Patrick Süskind, Milan Kundera, Thomas Pynchon ve Don DeLillo gibi isimlerin postmodernizmin önde gelen eserlerini verdiği sıra dışı bir zaman yaşandı.

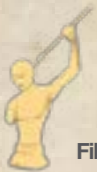
21. yüzyıla geldiğimizdeyse geçmiş yıllara göre çok daha enteresan eserlere tanık olacağımız bir dönemin başladığını bizlere gösteren metinlerle karşılaştık. Ergodik edebiyat kategorisinde yer alan ABD'li yazar Mark Z. Danielewski'nin Yapraklar Evi adlı benzersiz romanı 2000 yılında yayımlandığında aslında okurların yazarlarla imtihanının henüz bitmediğini, daha gidilecek yolun olduğunu bize anlatıyordu. 20. yüzyılın son yılında yayımlanan bu eser, ayna metin ve farklı font kullanımları, sayfa içinde düşen harfler, dipnot üstünden bir anlatıcının varlığı gibi biçimsel yenilikleriyle postmodern zamanda aşılın sınırların daha da uç bir boyuta gidebileceğini bizlere ifade etti. Tabii ki sadece bu eser değil Şilili yazar Roberto Bolaño'nun beş novellanın toplamında oluşan ve ilk olarak 2004 yılında yayımlanan dev romanı 2666 için de benzer ifadeler kullanabiliriz.

Sosyal medyanın neredeyse bütün geleneksel iletişim kanallarının yerini aldığı, yapay zekanın neler yapabileceğini deneyimlemeye başladığımız, kripto paralar, nft, metaverse gibi pek çok yeni ve öngörülemez çeşitli kavramın ortaya çıktığı bu post-postmodern ya da meta modern çağda, filtrenin artık tamamen unutulduğuna, edebiyatın ne yöne doğru gideceğini bilemediğimiz bir zamana ayak bastığımızı şahit oluyoruz.

Meltem Eylül Berke SON ÖLÜM EZGİSİ

-Son ölüm-

Aramızda artık boşluklar var
Yüzerek ya da koşarak geçemeyeceğimiz
Rüzgâr ne yönden eserse essin
Son ölüm ezgisini çalacak meleklerin kavalları
O büyülü yaşam ormanında.
Şimdi o yaşanabilir bütün anlar
Bir bataklığın içinde sislerle örtülü
Bir adım mesafesi sonsuz uzaklığa eşdeğer
Elinde kavalıyla ölümlerini çağırıyor oysa çobanlar
Bir Rönesans tablosunda.
Artık aramızda olmayan kederini yitirdi
Toprağa ve suya
Ve görünmez havaya üfleterek derdini
Ölümün öteki kıyısında
Suda süzülen yosun, ağlayan nilüfer
Çürüyen zamandır
Ben bugün evimi bıraktım
Kalbimde kırk ağıt
Hala soluk alanlar,
Yaşam ağacımı sökebilirsiniz artık
Yaşamın öteki kıyısında.

Murattgenstein

Howard Zinn: Hareket Halindeki Bir Trende Tarafsız Olamazsınız

Howard Zinn 20. Yüzyılın en önemli tanıklarından birisi olsa gerek. Aynı zamanda tarihçi, aktivist ve entelektüel. Dost meclisinde tarih ve geçmiş hakkında konuştuğumuzda çok az insanın hatta neredeyse hiç kimsenin onu tanımamış olmasına şaşırıyorum, üzülüyorum. Ama sonra harıl harıl onu ve eserlerini anlatmaya başlıyorum. İşte bu yazıda alternatif tarih yazımı dendiğinde aklıma ilk gelen, solculuğu tam manasıyla öğrendiğim kişiden Howard Zinn'den söz edeceğim.

Benim Zinn ile tanışıklığım şans eseri olmuştur. Yıllar önce sanırım 2008 yılıydı, liseyi yeni bitirmiştik. Dostlar Tiyatro'sunda "Marx'ın Dönüşü" nü Genco Erkal'ın o müthiş performansı ile Howard Zinn'in mücadelelerle dolu dünyasına girdim. O zamanlarda kitaplarının baskısı sık sık yapılmadığı için onu okumak ve tanımakta zorlanmıştım. Bugün ise çok kolay. Jack London'un Demir Ökçesi ve Martin Eden'i, John Steinback'ın Sardalye Sokağı ve Bitmeyen Kavgası kapitalist Amerika'nın yeni yeni zenginleştiği ama bu zenginleşmenin yarattığı eşitsizliği, mağduriyeti, adil bir yaşam için yapılan mücadeleyi anlattığı destansı romanlardı. Howard Zinn Amerikan tarihini, Kolomb'un Amerika kıtasını keşfettiği günden bugüne kadar ki süreci alternatif bir biçimde ve o zamana kadar kimsenin cesaret edemediği bir açık sözlülükle anlatması büyük bir etki yaratmıştı.

Howard Zinn İkinci Dünya Savaşı'na katıldığında henüz 20 yaşındaydı. Savaş pilotu olarak Almanya'yı bombalayan ekibin içerisindeydi. Hiroşima ve Nagazike'ye atılan bombalarla savaş bittiğinden onun da askerliği bitmişti. Derin bir oh çekmişti. Savaş bittikten sonra Amerika'da askerlik görevini yapmış olanlar için çıkarılan özel bir yasa ile parasız olarak devlet üniversitelerinde eğitim aldı. Savaştan sonra tarih eğitimi alırken ve sonrasında öğretmenlik kariyerinde Amerikan tarihinin sınıf mücadelesinde önemli aktörlerden bir tanesi oldu. Savaşın acımasızlığını ve gereksizliğini savundu ölene kadar. Irkçılığı, adaletsiz gelir dağılımını, siyah-beyaz eşitsizliğini, göçmen karşıtlığını binlerce öğrencinin ve insanın önünde eleştirdi, onlara alternatif tarihi ve olayların gerçek iç yüzünü anlattı.

Youtube'da "Marx'ın Dönüşü" oyununun gösterimi vardır oradan izleyebilirsiniz.

"Hareket Halinde Bir Trende Tarafsız Olamazsınız", Everest Yayınları, çev. Işıl Küçük (2013)

"Hakikatin Gücü", Ray Suarez, İmge Kitabevi, çev. Semih Aközlü (2021)

"Amerika Birleşik Devletleri Halklarının Tarihi", İmge Kitabevi, çev. Sevinç Sayan Özer (2018)

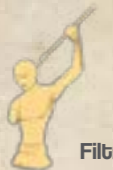
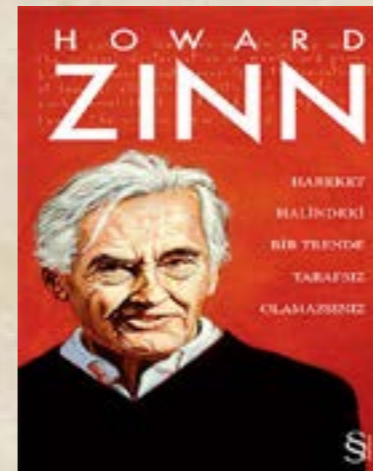
G.İ Yasası

Howard Zinn bize ne anlatıyor kitaplarında, hangi konulardan bahsediyor ve onunla yeni tanışanlara ne vaat ediyor?

Sivil İtaatsizlik: İkinci Dünya Savaşı sonrası 1945-1970 arası altın çağ olarak addedilir. Nispeten barışın sağlandığı, ülkelerin yeniden yapılanmaya başladığı, savaşın yaralarının sarıldığı, artan refah ile beraber doğum oranlarının arttığı, insanların eğitim ve kültür seviyesinin artıp sistemi sorgulamaya başladığı ve temel hak ve özgürlüklerini savunmaya başladığı bir dönem. 1956 yılında Zinn'in öğretmen olarak görev yaptığı ilk yer Atlanta'daki Spellman Koleji'ydi. Siyahi öğrencilerin eğitim aldığı okulda beyaz bir öğretmen olarak onlara Amerikan tarihini anlatmaktı görevi. Tüm kariyeri boyunca dersleri dolup taşan, öğrencilerin ayakta bile yer bulamadığı dersler vermiştir. Rosa Parks'ın, Martin Luther King Jr.'ın yanında yürümüş. Ve siyah-beyaz adaletsizliği üzerine mücadele etmiştir. Özellikle oy kullanma hakkı üzerine yapılan mücadele en son 2016 yılı seçimlerinde bile ön plana çıkmıştır. Çünkü her ne kadar Amerikan iç savaşı (1865) sonrası resmi olarak kölelik ilga edilse de, çıkarılan yasalar ile siyahi vatandaşların oy kullanma hakları kısıtlanmıştır (okuma-yazma bilme, vergi borcu olmama, sicil kaydı temiz olma ve envai çeşit gereksiz prosedürlerle).

Burada olay sadece birkaç yılda bir gidip oy vermek değil. Yaşadığınız ülkeyi daha iyi bir yer haline getirmek için mücadele edenlerin yanında olmak. Büyük bir hareketin parçası olmak. Çünkü Zinn'in deyişiyle "aramızda örgütlenip birlikte hareket ettiğimizde, karşı koyup hep beraber sesimizi çıkardığımızda hiçbir hükümetin bastıramayacağı güç yaratmış oluruz". 1965 yılında Amerika Selma'da yapılan yürüyüşte, 68 olaylarında, Vietnam savaşı esnasında Zinn hep en ön saflarda olmuştur.

Dünyanın en güçlü ve en zengin ülkesinde yaşamasına rağmen yaşanan yoksulluğu, adaletsizliği ve savaşın görünmeyen yüzünü anlatmıştır. "Dünyanın dört tarafındaki denizlerde savaş gemilerine ihtiyacımız yok. Devasa bir servete sahibiz, bunu iyi amaçlar uğruna kullanabiliriz. Daha iyi bir yaşama kavuşmak için, burada kendi memleketimizdeki insanlar için kullanabiliriz. Başlı dertte olan; deprem, kasırga, açlık, kıtlık gibi felaketler geçirmiş insanlara yardım etmek için kullanabiliriz. Sağlık sigortası olmayan 40 milyon insanımız için kullanabiliriz. Kötüye karşı direnmek gerekiyor, doğru ama kötüye karşı sadece savaşla direnmek gerektiği inancını neden kabullenelim ki? Günümüzde görünüşte çok güçlü diktatörlüklerin savaşılmadan devrildiğine dair örnekler var".

ABD Halklarının Tarihi: 1980 yılında bu destansı kitap ilk yayınlandığında başta ABD olmak üzere dünyanın her yanında sansasyonel bir etki yarattı. Kimdi bu adam? Kristof Kolomb'u sömürgeci, soykırımcı olarak anlatıyor? Andrew Jackson, Abraham Lincoln ve Teddy Roosevelt gibi efsanevi başkanları eleştiriyor. Onlara ırkçı, soykırımcı, içten pazarlıkçı diyor. Ülkenin gerçek sahipleri olarak yerli halkın teslim edilmeyen hakkını teslim ediyor. Kızılderilileri, İrlandalı göçmenleri, Afrika'dan getirilen 50 milyon siyahi köleyi anlatıyor. Tarih kitaplarında anlatılan büyük zaferlerin aslında acımasız ve ikiye bölümlü politikalarla yazıldığını belirtiyor. Özellikle Amerikan tarihinde bazı eyaletlerin savaşmadan ülke topraklarına dahil edildiği anlatılır. Halbuki buz dağının görünmeyen bir yüzü vardır.

1776 yılında elde edilen bağımsızlık ne pahasına elde edilmişti mesela. Bugün kurucu babalar dediğimiz George Washington, Benjamin Franklin, Alexander Hamilton, Thomas Jefferson gibi büyük isimler aslında toprak ve köle sahibi aristokratlardı. Destansı olarak anlatılan bağımsızlık savaşı aslında Kraliyete daha fazla vergi vermemek için başlatıldı denilse yeni nesillerin zihninde aynı etkiyi yaratır mıydı? 250 yıl önce ABD kurulmadan önce kıtaya yerleşen Avrupalılar yüzlerce yıl boyunca kıtanın zenginliklerini Avrupa'ya taşıdılar. Yerli halkı katlettiler. Afrika'dan köleler getirdiler. Kurdukları refah toplumunu; gasp ettikleri yerlilerin topraklarına ve emeğini sömürdükleri kölelere borçluydular. Peki 1776 yılında bağımsızlık ilan edildikten sonra yerlilerin toprakları iade edildi mi ya da emeği sömürülen kölelerin özgürlükleri verildi mi?

İşte Zinn, İngiltere tarafından ağır vergiler altında ezilip bağımsızlık savaşı veren atalarının, bugün kurdukları o zengin ve gelişmiş devleti gerçekte kime borçlu olduklarını anlatmıştır. 400 yıldır kutlanan Kolomb günü aslında yerliler için ne kadar acı verici bir olaydır. Onları topraklarından eden, atalarını öldüren ve zenginliklerini yağmalayan bir adamı halk kahramanı olarak selamlamak zorundalar...

Howard Zinn'in kaleminden tarih okuduğunuzda aklınıza ilk gelen sanırım şu olacaktır. Peki ya diğer medeniyetlerin, köklü devletlerin tarihini ne kadar biliyoruz ya da çok uzaklara gitmeye gerek yok. Acaba biz kendi tarihimizi ne kadar biliyoruz? Bize anlatılanların ne kadar doğru? Bilmediğimiz neler var? Zinn, zihnimize kuşku tohumları ekecek ama o kuşukuları ortadan kaldırmak için de büyük bir merak ve heyecan aşılacaktır size...

Hakikatin Gücü, Ray Suarez, İmge Kitabevi, çev. Semih Aközlü

Söyleşi

Deniz Ceren TÜRKKAN – Hasan Hüseyin ÜLKER

1. Deniz Ceren Türkkkan kimdir okuyucularımız için kendinizi kısaca tanıtır mısınız?

Ben kendimi tanıtmak konusunda pek iyi değilim. Ankara'da yaşıyorum, yirmi üç yaşındayım ve Hacettepe Üniversitesi'nde iktisat bölümü öğrencisiyim. Sanırım söyleyebileceklerim bu kadar.

2. Düş Mesafesi'ne giden yolda öykünün yaşamınızdaki rolünden bahsedebilir misiniz? Edebiyatın hayatınızdaki yeri nedir yazın insanızı nasıl temellendirdiniz?

Aslına bakarsanız, öykü yazarı olmak hesabımda yoktu. Yazar olmak benim için bir çocukluk hayaliydi ve işe roman türünde bir eser ortaya koymakla başlamak istiyordum. Bunun nedeni, benimsediğim ağdalı dille birlikte uzun, ayrıntılı tasvirlerle, karakter çözümlemelerine olan düşkünlüğümdü. Dolayısıyla az sözcükle çok şey anlatmanın, düşlemimdeki imgeleri bir öykünün çatısına sığdırmanın güçlüğünden sızlanıyordum. Oysa yazmaya duyulan tutku okumaya yönelik merakla başlar; lise yıllarında kaleminden ustalıkla öyküler çıkmış yazarlarla tanışmış, onların eserlerini okudukça dar alanda derinleşmenin büyüüne kapılmaktan kendimi alamamıştım. Okuduğum öykü kitaplarına duyduğum hayranlığın etkisiyle öykü yazmanın çekiciliğine daha fazla direnemedim ve bu alanda ustalaşmak için kalemime dört elle yapıştım. Sonuçta, ilk öykülerimin bir toplamı olan "Düş Mesafesi" ortaya çıktı.

Edebiyatın hayatımdaki yerine gelecek olursak, bu uzun bir mesele. Ben yazar olmaya henüz sekiz yaşındayken karar verdim. O zamanlar koyu bir yalnızlık çekiyor, içine kapanık bir çocukluk geçiriyordum. Doğrusu pek konuşkan biri sayılmazdım, üstelik, hiç dostum yoktu. Kitaplarla tanışmam ise aynı döneme rastlıyor; edebiyatın yalnızlığı avutan büyük gücünü keşfettiğimde kitaplara sıkı sıkıya sarıldım ve edebiyat, yaşamımın merkezinde kendine yer buldu. Küçük bir ilçede yaşıyordum; bir avuç öğrencinin bulunduğu o derme çatma okulun küçümen kütüphanesinin altından girip üstünden çıktığımı anımsıyorum. Dizginlenemez bir tutkuyla okuduğum kitaplar, birbiri üstüne yığılı bir külçe hâlini alırdı. Kütüphanede okunmadık kitap bırakmadığımdan, annem bana kitap yetiştirebilmek için şehir merkezine gide gele pabuç eskitir, babamın öfkeli sitemlerinin sonu gelmezdi. Kitaplarla tanışıklığım farklı yaşamlarla arama yıkılmaz bir köprü kurmakla kalmadı, hayal gücümü besleyerek yazma merakımı harekete geçirdi. Zamanla, sözcüklerin çekimine kapılmaktan kendimi alamayarak ben de yazmak, kaleme kâğıda sarılarak kendime yeni bir dünya yaratmak istedim. Dolayısıyla, yazmaya henüz sekiz-dokuz yaşlarında bir çocukken başladım ve "büyüdüğümde" bir yazar olmaya da aynı dönemde karar verdim. Kurmacanın büyüülü atmosferi içinde geçen bir çocukluk ve ilk gençliğin ardından, şimdi, edebiyat benim için, benliğimi sarıp sarmalayan derin yalnızlığımı oyalayan, sonsuz bir tutku anlamına geliyor. Zaten yazmak başlı başına yalnızlık isteyen bir uğraş değil midir?

3. Kitabınızda insan odaklı derin tahliller görüyoruz. Düş Mesafesinde yarattığınız karakterler tamamen kurmaca mı yoksa otobiyografik tarafı da var mı?

Bu soru, yazma aşamasının önemli bir tarafına dikkat çekmesi ve aynı zamanda "iyi bir yazar" olmanın önkoşulu olan otobiyografik unsurlara başvurma eylemini bize bir kez daha hatırlatması bakımından değerli bir soru. Kendi hesabıma, ortaya koyduğum edebî uğraşın yapı taşını hümanizm oluşturuyor. Ben yazarken "insan" denilen varlığı öykülerimin odağına yerleştirir, insanı bütün benliğiyle araştırmayı ve onun varlık sorunlarının derinliklerine inmeyi tasarlarım. Bir bakıma, benim için yazmak, insan benliğinin gölgeli taraflarına ışık tutma, karanlık dehlizlerini aydınlatma çabasının örtük bir ifadesi gibidir. Bu çabayı gösterirken, otobiyografik unsurları kendime pusula beller, insan varlığının derinliğini ölçen bir iskandil yerine koyarım. Çünkü bana göre, bir hikâye yaratma sürecinin bütünü; ilk basamağı oluşturan düşünsel eylemin yanı sıra yazarın öz yaşam öyküsünü, içsel hesaplaşmalarını, öz varlık muhasebesini, ruhsal dalgalanmalarını ve itiraf etme eğilimini içerir.

Yazma eylemini bir yolculuğa benzetecek olursak, otobiyografik serpintiler, rüzgârın yönünü tayin eden bir denizci gibi bana istikamet verir; ardından, bu otobiyografik unsurları dramatize ederek "insanı" mercek altına alan bir hikâyeye dönüştürürüm. Bu noktada, kullanılan otobiyografik unsurların "acı" üzerine temellenmesi gerektiğine inanıyorum: Mehmet Eroğlu'nun da vurguladığı gibi, "gerçek edebiyat bireyin çileli deneyimlerinden sonra acılı anılarını özümseyerek kişiliğini oluşturma safhasında ortaya çıkar."

Yazar dediğimiz kişi, çilehanesinde çile dolduran bir dervişin acı çekmeye yatkın duygunluğuyla, yaşamın o güne dek bilinmeyen yanlarını keşfetmeye niyetlenerek, tanrısal bir tutku içinde, insan manzaralarını resmetmeyi öğrenmelidir. Uzun sözün kısası, Düş Mesafesi'ndeki öyküler tepeden tırnağa otobiyografik unsurlar barındırıyor; ilk öykü kitabımın lafı çocukluğumdan dolandıran, ilk gençliğimin izini sürmeyi ihmal etmeyen bir anlatıma sahip olduğunu söyleyebilirim.

4.Yazmak sizin için ne ifade ediyor? Yazarken ritüelleriniz var mıdır yazmaya nasıl başlarsınız?

Yazmak, benim için yeryüzüyle baş etmenin bir yolu. Çocukluğumdan bu yana hayatımın odağına yerleştirdiğim yazma edimi, koparılamaz bağlarla bağlandığım, ayrılmaz bir parçam. Dahası, yazma eylemi, hayatı anlamlı kılma çabasıyla birlikte, benim için, yaşadığımız dünyada, gözlerimizin önünde olup biten onca acılı gerçeğe -savaşlar, mültecilerin düştüğü durum, derin yoksulluk, kadın cinayetleri...- rağmen, direngen bir başkaldırı içinde aydınlık bir gelecek yaratma arzusunu taşıyor. Önce insan olmanın, sonra da yazar olmanın kişiye pek çok sorumluluk yüklediğine inanıyorum, yazmak benim için insani kaygılar içeren bir süreç; kimi zaman yazdıklarımla toplumsal değerlere, değer yargılarına, ahlaki normlara karşı durduğumu ve yaşadığım döneme bu şekilde müdahale edebildiğimi seziniyorum. Yazmak, bana, insanın doğasını oluşturan değerleri biraz iğneleyerek hatırlatma ve "öteki"ye karşı takınılan acımasız vurdumduymazlığı sakınımsız bir öfkeyle yerden yere vurma fırsatı sunması bakımından da eşsiz bir uğraş. Elbette, yazma uğraşı, yoluna baş koyduğum bu uğurda hayatımı edebiyata bağışladığım, gençliğimi yazma uğraşına kurban ettiğim gerçeğini de ifade ediyor benim için.

Yazarken bir ritüelim var mı, bilmiyorum. Bir hikâyenin çatısını kurduktan hemen sonra yazmaya başlarım; kurguyu yazıya dökme sürecinde -"bütün ayrıntıları birbirine eklemleme, iskeleti oluşturulan hikâyeye can bahsetme" olarak ifade ederim bu merhaleyi- dışarıda bulunmamaya özen gösteririm. Ağır bir işçilik gerektiren bu son basamakta, çalışma odamdan dışarı adımımı atmam. Yazmak için devasa bir masa isterim -masanın büyük olması benim için bir koşuldur- ve aldığım bütün notları önüme sererek, dağınık bir halde çalışmayı severim. Tekdüze bir sessizliğe ve yabani bir yalnızlığa gereksinirim, çevremde insanlar varken yazdıklarıma son celayı çekmek benim için neredeyse olanaksızdır. Belki, bütün bunlar bir ritüelin parçası sayılabilir.

5.Okuma disiplininiz nasıldır? Hangi tür ve yazarları okursunuz?

Obur bir okur olduğumu söyleyebilirim, bugüne kadar okul dışında kalan bütün zamanımı okumaya adadım. Ama bu durum, "elime geçen her eseri okurum" anlamın gelmiyor. Aksine, neyi okuyacağım konusunda son derece seçici davranır, bu konu üzerine uzun uzadıya kafa yorarak titizlenirim. "Kitap" değil "yazar" okuyanlardanım; Joseph Conrad, Marguerite Yourcenar, Graham Greene, Romain Gary, Jorge Semprun, Erich Maria Remarque, Oscar Wilde ve Honore de Balzac'ın yaşamımda ayrı bir yeri var. Orhan Kemal, Fakir Baykurt gibi toplumcu-gerçekçi bütün yerli yazarları hâlen okumayı sürdürüyorum. Çağdaş edebiyatı da takip etmeye çalışıyorum; Mehmet Eroğlu, Yiğit Bener, Oya Baydar gibi yazarları severek okuyorum. Çağdaş şairleri çok başarılı buluyorum. Okuduklarım yalnızca roman türüyle sınırlı kalmıyor; deneme, şiir ve öykü kitaplarıyla sıkı fıkı bir dostluğum var: Sabahattin Eyüboğlu, Salâh Bırsel, Nurullah Ataç, Bertrand Russell, Attila İlhan, Memduh Şevket Esendal, Tomris Uyar... Elbette, bu isimler aklıma ilk gelen isimler, okuduğum bütün yazarların isimlerini anmak güç. Her ne kadar kütüphanemdeki edebî eserler çoğunlukta bulunuyor olsa da farklı disiplinlerde yazılmış yapıtları okumayı ihmal etmiyorum. Söz gelişi, mitoloji, siyasi tarih, iktisadi analiz tarihi ve felsefe alanlarına özel bir ilgi duyuyorum: Terry Eagleton, Eric Hobsbawm, Emrah Aydınonat, Eduardo Galeano, Ayşe Buğra, Oral Sander, Karl Marx, Adam Smith gibi yazarların yanı sıra, mitoloji alanında Şefik Can, Azra Erhat, Edith Hamilton gibi yazarları okuyorum. Liste böyle uzayıp gidiyor. Sanırım en sevdiğim kitaplar, sözlükler; kütüphanemde envaiçeşit sözlük bulunuyor: Türkçe sözlükler, argo, ikileme, atasözleri ve deyimler sözlükleri, Osmanlıca, İngilizce ve Almanca sözlükler... Çocukluğumdan beri yakaladığım her fırsatta sözlük karıştırmak benim için büyük bir tutku; yeni sözcükleri keşfetmenin ve sözcüklerin zengin anlamlarına erişmenin hazzına varmaktan kendimi alıkoyamıyorum.

DENİZ DENGİZ

...

Kuşları siktir et diyecek Altay Öktem sevgilim
Ağzının içine anarşizm yazacağım ürkek
Bir çeşit post-kolonyal başarısıydı hem de çok
Manik-depresif sanmıştım içimdeki sarhoşu

Oysa sevgiliye egzamalı karanfil getirilmez
Herkes ölüm sıramı verdim ondan bu cimrilik
Benden mutsuz insan olmaz dedim bir kere
Elbet ruh bağlamında karanlık maddeyle

Bilinçaltımda deliler halaya kalmış utangaç
Hareketin ilk nedeni tanrıdır diyor Descartes
Bel bağlamayalım geometrinin temel yasalarına
Her erkek romantikleşir terk edildikten sonra

Biz seninle küreselleşmenin peşindeydik oysa
Aklıma intihar süsü verildi bak televizyonda
Deniz uslanmaz çocuktur narsizme göre
Devletin aklıyla döverim aklını gece yarısı

Hiç olmayı seçtim varoluşsal acı demekti bu
Metafizik bir soruydum hiç kuşkusuz latince
Düşünce-uzam arasında yolumu kaybettim
Bana antidepresanlar yeter bir süre daha

Başlayan şey biter evren de aşk da bilinsin
Dünyayı ben seçmedim akıl yasalarıyla
Dilimi çıkartır çarmıha gererim yüzünü
Çocukluğumu senden alıp kaçamadım ki

Bütün suçlu insanlar aramızda ne tarafa dönsem
Derdim bana yetiyor zaten bir anlatabilsem
Senden çok kayboldum kimse bilmesin
Kafa attım içimdeki uykusuz işsize az biraz

Dünyayı Adriana Lima'ya boyayacaktım
Marshall Planıyla market açılışı yapacak
Şırıl şırıl her yer Donald Trump kokacaktı
Mezarımı kazacaktım bedenimde pırlıl pırlıl

AYFER KARAKAŞ
DUVARLAR

bu kadar akrobasinin sebebinin ben olduğumu düşünmek ne büyük hayalperestlik, ne büyük aptallık, ne büyük delilik
beni bulduğunda seni sevmiyor olacağım
nasıl oldu, aniden, bir sağanak gibi geldi, bir ahmak ıslatan, bir sarsıntı halinde
içinde olduğum seni, içinde olduğum beni yok edebilmek şimdi en büyük isteğim

aşk, bir ipse yalnızım o ipte
içimdeki sen, içimin duvarlarını sarsıyor
yüzüme vuruyor
seni nerede bırakmıştım en son
bir mavi kirpikte ihtilaller düşürüyordum kalbime

bir senfonide sağırca seni dinliyordum
şimdi yeni bir sen yaratıyor içimdeki O
yakınken uzak uzakken yakın
ruhlarımız nasıl siyah ve beyaz buz gibi
ruhlarımız çarptı parçalandı karıştı
yani ben öyleyim
sen nasılsın bilmiyorum

akrobasi diyorum çünkü canım yanıyor
bir aşk oyununda sobeleneceğim
oyunsa aşk değil aşksa oyun olmamalı
sobeleme beni

çöküp kalmak istiyorum kalbimin dibine bir yerlere
kalbimi bir makinaya koyup metal yapmak istiyorum taş yapmak istiyorum
cam bir kafes gibi kırılmaya hazır beklemekten nefret ediyorum

kalbimi parçalamayasın diye oyunlarına figüran olmak istemiyorum
oysa ben de bilirim şehir rekabetini
ben de bilirim komünistin faşistten farkını
ama bilmediğim şeyler de varmış
nesne olmadığımı bil istedim

şu dört duvar arasında çürüdüğünü yüzümün
gözyaşlarımın kaç güneşte dem durduğunu
bilme istedim
ruhumun yüzünü gördün

yüzümün, ruhumun yüzünün aynası
görebilecek sırta sahip değildi o bütün göz
olduğunu zanneden uzuvlar
ruhum senin aynanda dökülüp saçıldı
bir kolyeden dağılır gibi dağıldım aynanda
ne zamanki gittiysen unuttum
hep hatırlatmak için geri geri geldin

kalbimi bir origami kağıdı gibi
katlayıp bozup
bozup katlayıp
yüzün gözlerimden
denizin son dalgası gibi çekildiğinde
gözlerinin örsünde dövüldü kalbim

kirpiğin defa öldüm
yoksun yokluksun
sessizliğinin gürültüsünde
yarım, eksik, boşluk
gitmek yüzlü geldin
bir mektup gibi bırakıp boşluğunu ellerime
aceleci bir ağustos gibi gittin
kelimeleri bulamıyorum
vuelve!

‘Başlamak’la ‘yeniden başlamak’ arasında bir kelimedenden fazlası vardır.

Zaman?

Hayır, ondan da fazla.

Dizlerinin üzerinden doğrulup diğer iki bacaklılara katılmak için ilk bağımsız adımını atan çocuk... Heyecanlı ve neşeli.

Bir...İki... üç... Ahh, düştü!

Artık neşeli değil; ağırlı, başarısız ve şaşkın.

Beklediği gibi olmadı. Biraz hayal kırıklığı var. Dizlerinin üzerine geri döndü. Yine dört ayaklı. Koltuğun kenarına kadar emekledi. Ona tutunup kalktı. Yeniden iki ayaklı oldu. Yeniden... Birazdan tekrar deneyecek. İlk sefere göre daha öngörülü. Bu iş o kadar da kolay değil. Tekrar yere yuvarlanabilir, canı acıyabilir. Anne nasıl başarmış olabilir? Ya şu her zaman annenin yanında duran diğer çocuk? İki ayaklı olunca anne çok sevindi. Bu yüzden bir daha deneyecek, yeniden...

Aşk... Nasıl da kuşatıcı ve haz dolu; öngörülemez ve vazgeçilemez. Nasıl da yıkıcı, kahredici; geri dönüşsüz ve tedavi edilemez... Yine de çoğu zaman tüm tövbelere rağmen, yeniden...

Zor gelen zaferler, bol gelen yenilgiler...

Gidenler, geri dönmeyenler,

bitenler, umut vermeyenler,

emek, ter, gözyaşı,

mağlup nice günler, geceler ve her şeye rağmen,

yeniden...

Bisiklete ilk binişimiz heyecan vericiydi. Düşüp yara bere aldıktan sonra binmeye devam edişimiz başka türlü bir şeydi; rağmen ‘bir şey’. Başlamakla yeniden başlamak arasındaki en belirgin unsur budur; rağmen...

Bizimle bir aslan arasındaki farktır ‘rağmen’. Günlerce aç gezindikten sonra nihayet bir fırsat yakalayıp avının üstüne atıldığında ve onu son anda pençelerinin arasından kaçırdığında aslandan geriye yorgunluk ve daha derin bir açlık kalır. “Ya hiçbir şey yakalayamazsam ya yarın da aç kalırsam?” diye olası bir gelecek gün endişesi yaşamaz. Aynı şey av için de geçerli. “Ya yeniden gelirse ya bu kez kaçamazsam?” diye olası ölüm senaryolarını düşünüp kaygılanmaz. Bu yüzden yemeden içmeden kesilmez, bir köşeye sinip kalmaz.

Yaşanıp bitmişlerin ağırlığıyla geleceğin belini büken tek canlıdır insan. Yine de kalkar, üstünü başını silkeler, cüret eder, yeniden... Elbette ihtimaller denizinde oltaya hep arızalar takılmaz. Şans mutlaka güler, bazen kur bile yapar. Ancak orada ‘rağmen’ yoktur. Olsa olsa muhteşem beynimizin ödül devrelerinde bir hareketlilik vardır. Tecrübe edilmiş hazı yeniden yakalama arzusu... Acıya, hayal kırıklığına, utanca, aldanmaya ‘rağmen’ ise, işte o zaman, bir cesarettir yeniden başlamak. Kanayan dize, acıyan kalbe, kaybedişe, umutsuzluğa, “Ya tekrar aynı yerden kırılırsam?” korkusuna karşı bir diriliştir.

‘Başlamak’la ‘yeniden başlamak’ arasında can kırıkları yaşar. O kırıklar uslu durmaz, ‘şimdi’ye ve henüz yaşanmamış zamanlara batar, bazen kanatır da. Buna rağmen deneriz çoğu zaman. “Bir umuttur yaşatan insanı” diye geride kalanı emekliye ayırır genç başlangıçlar yaparız. “Yeniden”deki yeniliğe sarılırız belki. Bu kez başka türlü ve daha iyi gideceği düşünürüz; tesadüfen değil, yaşam kodlarımızda yazılı olduğu için. Tüm fiziksel zayıflığımızı rağmen doğanın sert tabiatı karşısında neslimizi sürdürebildiysek, bu yüzden. Savaşlardan, kıtlıklardan, iklimsel felaketlerden nasibimizi alıp yaşayabilecek yeni kovuklar bulduysak, bu yüzden. İçimizde bir yerde, varlığımızı daha iyi bir hayata taşıyabilmek için görevli olan direniş modülü hep aktif olduğundan. Hayat, devam edebilmekle ilgili.

Devam etmek, tekrar ve tekrar başlamakla...

Yaşamı kutsal kılan belki de budur; milyon kere mağlup olsak da bir gün zafere ulaşacağımız inancını ekmeğimize katık yapmak.

‘Başlamak’la ‘yeniden başlamak’ arasında fark vardır.

Zamandan fazla, umuda denk...

Bir kitabı okumak, onu kendiniz için baştan yazmak gibidir.

Angela Carter

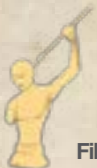
Her okur, bence okuduğu kitabı yeniden yazar. Belki de okumanın sihri buradadır. Sözcüklerin yan yana gelip anlam kazandığı cümlelerle dolu satırların; paragraflara, sonrasında sayfalara, ardından bir kitaba akması zaten başlı başına büyülü bir dünya değil midir? Özellikle kurgu kitapları okurken onun kurgu olduğunu bile bile nasıl da etkisinde kalırız. Sıcak kumların hararetini serin denizlerde gideren kahramanın üzerinden biz de aynı duyguyu hissederiz. Karda yürümekte zorlanan karakterle birlikte içimiz donar. Dışı harlanmış sobanın başında ısınırız, dik yamaçları tırmanan dağcı ile soluğumuz kesilir, karanlık mağaralarda nefessiz kalırız adeta. Kızıl sıcak çölün ortasında kahramanla birlikte kalakalırız. Zengin iş adamının evindeki ihtişamla pahalı berjerde oturanın kendimiz olduğunu hayal ederiz bir anlığına. Farelerin horon teptiği bodrum katındaki su borularının hırıltısı kulaklarımıza dolarken, odanın kesif kokusu misafir olur burnumuza.

(Trevaniandan Şibumi’yi okurken gözümün önüne gördüğüm birçok mağarayı getirerek hayalimde yepyeni bir mağara çizmişim. Kahramanın her mağaraya inip çıkışında ben de onunla inip çıktım. Jose Saramago’nun Körlük adlı romanında ben de o kahramanlarla aynı mekânda yaşayıp, onların gördükleri kadar görmüş, hissettikleri kadar hissetmişim. Harper Leeden Bülbülü Öldürmekte ki siyahi sanığa karşı kurulan tezgâhlar, sınıf ve ırk ayrımcılığı karşısında sınırlarım bozuldu. Orhan Pamuk’un Kırmızı Saçlı Kadın romanında ben de kuyu kazdım ve vurduğum her kazmada topraktan su fışkırsın istedim. Bunlar gibi daha nice kurgu metinlerde öyle veya böyle ben de o hayali yaşamların içindeyim.)

Bir kitabı okurken, o kitabın kahramanıyla üzülür, kahramanıyla güleriz. Güzel biten bir kurgunun sonuna geldiğimizde yüzümüzü gülücüklerle doldurduğumuzu, kötü biten bir kurgunun sonunda ise suratımızın turşu sattığını düşünürsek okuduğumuz kitaptaki kurgunun içine nasıl fark etmeden girdiğimizi hatırlayalım. Tam da bu bağlamda her okur, okuduğu kitabı kendince yeniden yazar aslında. O kitaptaki kahramanları kendi çevresindeki insanlardan seçip ona göre hayal eder. Örneğin; kitaptaki kahraman, ufak tefek, sarışın, narin bir kadındır. Biz de yazarın bize verdiği tarif üzerine kendi hayal dünyamızda o kadını çizeriz ve kitabı hayalimizde çizdiğimiz kadın üzerinden okuruz. Ya da yazar bir mekân anlatmışsa yine o anlatım üzerinden kendimizce, çevremizde veya izlediğimiz bir filmde gördüğümüz yerler üzerinden mekânlar hayal ederiz.

Bu konuya yazar açısından bakacak olursak; o da kahramanlarını ve mekânlarını yazarken kendi çevresinden ve kendi hayal dünyasından yararlanarak o kurguyu yazmıştır. Belki de bir kahramanı çizerken birçok kişiden birçok şey almıştır. Belki, boyunu bir başka kişiden, yüzünü bir başkasından, kişiliğini ise bambaşka birinden almıştır. Belki bu bir komşusu, iş arkadaşı, vapurda gördüğü bir insan, izlediği bir filmde gördüğü bir karakter, belki kendisi, belki hemen dibinde yaşayan aynı evi paylaştığı biridir, kim bilir?

Kurgu bir kitap, zaten yazarın kendi belleğinde birçok kişiden oluşan, bambaşka ve yepyeni bir hayat olarak can bulmuştur.

Yazardan kopan ve okuyucuya ulaşan kurgu artık yepyeni gözlerin yaratımlarına açıktır. Okuyan herkes kendi hayal dünyasının kişileri üzerinden, o karakterlere kendince yepyeni bir can verecek, mekânları kendince hayal edecektir. Yani, kitabı yeniden yazacaktır. İşte bu döngü, muhteşem bir döngü. Gerek yazar ve gerekse okurun hayal dünyasında olabildiğince özgür olduğu yap-boz oyunu gibi bir şey. Özellikle son dönemlerde okurun her geçen gün azalması, bilişim dünyasının hayatımıza girmesinden sonra insanların görsel sanata daha çok yönelmesi ile kitabın bize sunduğu yaratıcılıktan yoksun bırakılıyor demek mümkün. Buna bir örnek verecek olursak; Muhteşem Yüzyıl dizisinden yola çıkalım. Kanuni Sultan Süleyman, Mihrimah Sultan, Hürrem Sultan ve daha birçok karakter var o dizide. Bu karakterler, gözüyle kaşıyla saçıyla duruşuyla bize o yönetmenin görsel dünyasıyla sunuluyor. Sonuç olarak; biz, bir Sultan Süleyman'ı Halit Ergenç, bir Mihrimah Sultan'ı Pelin Karahan, bir Hürrem Sultan'ı da Meryem Uzerli olarak görüyoruz ve artık başka türlü hayal edemiyoruz.

Çünkü bize görsel olarak sunulmuş bir karakter var zaten. Burada çok önemli bir detay var ki değinmeden geçemeyeceğim. Hepimiz biliriz. Bazen izlediğimiz dizideki oyuncuların biri herhangi bir nedenle anlaşmasını bozar ve diziden ayrılır. Yeni oyuncuyu uzun süre hatta dizi sonuna kadar o rolde benimsemeyemeyiz. Çünkü biz, o dizideki kahramanı ilk oyuncusuyla tanıdık. Beynimize o karakter kodlanırken ilk oyuncusuyla kodlandı. Bu diziyi seyretmek yerine kitabını okusaydık, kendi hayal dünyamızın yarattığı karakterle gözümüzün önüne getirecektik onları. Böylece kendi belleğimizle ve okur gözümüzle kitabı yeniden yazacaktık.

Sakın bu kadar sözün sonunda çıkarılan mesaj görsel sanata karşı olduğum kanısı olmasın. Tabi ki görsel sanatlar her zaman var olacak ve var olmalı da. Benim derdim Türkiye'deki okur sayısı ile ilgili. Kitapların, oldukça sihirli bir dünyayı barındırdığını düşünüyorum.

Hiçbir gemi bizi bir kitap kadar uzaklara götüremez, demiş Emily Dickson.

Francesco Petrarca ise; Kitaplar, bizi iliklerimize kadar büyüler, bizimle konuşur, öğüt verir, bize bir çeşit canlı ve uyumlu bir içtenlikle bağlıdır, demiş.

Bir kitabı okurken, hayalimizde yeniden yazarak, yaratıcı zekâmızı hiç fark etmeden nasıl çalıştırdığımız konusu oldukça ilginç değil mi?

Babam ve Oğlum filminde, çocuk "İnsanlar büyüdükçe hayalleri küçülüyor mu dede?" diye sormuştu ya hani. Şimdi de ben sormak istiyorum; insanlar okumadıkça hayalleri küçülüyor mu?

Aylin Tamakan Nergiz

PEŞİM SIRA

Gece gelmek bilmedi
güneşte gitmek.
Sis duvarları örmüş örümcekler camlara
duvarlarda zamanın gölgesi
kovalıyor sanki peşim sıra
küçük bir çocuk gibi yapışıyor eteklerime.
Kalemi bastıra bastıra yazsam
kalır mı ki izi cümlelerimin?
Aklımın bıraktığı izleri silebilir miyim
ya da duvarların dilini kesebilir miyim?
Kağıdın altını üstüne getiriyorum
hüzünleri bir bir saçıyorum ortalığa
tepe taklak düşüyor yine kelimeler
bardaktan boşalırcaasına dökülüyor düşüncelerim
sürüler halinde koşuyor yine
cenneteki ateş dolu ırmaklarda yakıyorum her birini.
Sindire sindire tadıyorum anılarımı, acılarımı
tadı damağıma yapışsın istiyorum
kalsın orada öylece
bir bir sevip öpüp kokluyorum...
Gökyüzüne savuruyorum tohumları
gövdemle sarılıyorum gününe gecesine
alabildiğine geniş alabildiğine derin
kemiklerim kırılışıya...
Şimdi uzun bir yolculuğa çıkıyorum
sonun başlangıcından
toprağı dokunup derin bir nefes alıyorum
iyice ruhuma, benliğime dolduruyorum
kızıl siyah havasını.
Kendimi bulduğum kendim olduğum
kendime koştuğum bu yerden çift başlı
ama dimdik süzülüyorum...

Bu Yepyeni Yılda

hayatı tutabilmek, sevgiyi kaçırmamak,
keşke dememek için ;
düşlerimizi gerçekleştirecek daha çok zamanı verelim kendimize.
çünkü zaman ,
bekleyenler için çok yavaştır,
korkanlar için çok hızlı, yas tutanlar için çok uzun,
neşelenenler için çok kısa, ancak sevenler için zaman; sonsuzluktur.

savaşların, acıların, felaketlerin yerini şefkatin, huzurun, barışın ve sevginin alması temennisiyle...

Yeni yılda, doğaya dair ne varsa yaşamak lazım!
Kabuğundan çıkıp filizlenmek lazım!
Neden mi?

Küçük bir bilimsel deneye bakarak başlayalım.

Japonya ve çevresindeki 24 ormanda, 280 katılımcı ile yapılan deneyde, katılımcıların yarısı ormanlara, yarısı da şehre gönderildi. Ertesi gün ise ormandakiler şehre, şehirdekiler ormana gidecek şekilde yer değiştirildi. Sonunda ise, bilim adamları günlerini ormanda geçirenlerin daha düşük kan basıncı ve kortizon yoğunluğuna sahip oldukları bulgusuna ulaşmış. Diğer bir deyişle; kalabalık şehir hayatı insanlarda strese sebep olurken, doğa bu stresi azaltmaya yardımcı oluyor.

Bitkilerden yayılan kimyasalların insanların bağışıklık sistemini güçlendirdiği kanıtlanmış bir bilgi. Aslında bitkiler bu kimyasalları böceklerden ve çürümeden korunmak için açığa çıkarıyorlar.

Şimdi gelelim ruh temizliğine;

“Önce sen kendine değer ver ki; hayat sana değer versin. Bil ki; hiç kimse daha önce senin gibi olmadı, olmayacak da! Sen benzersizsin! İşte önce bunu kabul et! Ama öylesine değil, derinden! Kucakla kendini. Başkasının takdiri için olmamalı yapacakların; kendi takdirin için yap.

Nasıl mı?

Üzerindeki tüm yüklerden kurtulman lazım.

Gün ışığını gülümseyerek selamla! İzin verme umutlarının yanından geçip gidivermesine. Sakın ha!

Hayata karşı değil, hayatla ak! Yağan yağmurlar yıldırmasın seni yolunda.

Aslında işin özü sevgiyle başlıyor. Kuşları, böcekleri, diğer insanları değil; ilk önce kendinizi sevmekle başlıyor her şey. Bencillik değil bunun adı, narsisizm de değil. Kendi ruhunla kurman gereken özel bir bağ!

Yeni yılda Mevlana'nın söylemiş olduğu gibi,

Ben de yürekten inanarak derim ki;

“Öfkeni yapraklara yaz

Sonbaharda dökülsün.

Derdini rüzgarlara yaz

Estikçe uzaklara götürsün.

Ve en önemlisi sevgini yüreğine yaz

Bir ömür boyu büyüsün!”

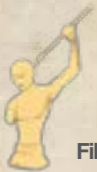
Hasan Hüseyin Ülker Ortaçağ Avrupasında Feodalite - Beyler ve Serfler -

Bugünden geçmişe dönüp baktığımızda insanlık tarihinde önemli bir zamanı işgal eden Ortaçağ, Batı Roman İmparatorluğunun German kabilelerinin yıkıcı istilalarına dayanamayarak yıkılışıyla kendini gösterir ve ortaya çıkar. Köle isyanlarıyla kötürüm kalan Batı Roma İmparatorluğu Germanların saldırılarıyla çöküşü yaşamıştır. Bu çöküş İlkçağı geride bırakmış ve Ortaçağı getirmiştir. Batı Roma'da kölelik sistemi devam ederken, Germanlar ilkel komünal sistemde yaşamlarına devam ediyorlardı. Bu dönemde temel para birimi topraktı ve bu durum insanlar arasında yeni sınıflar ortaya çıkaracaktı. Fethedilen topraklar artınca sistem feodaliteye dönecekti. Toprak ancak onu işleyen varsa değerlidir. Feodalitenin de iki ana unsuru vardı. Beyler ve serfler. Kral kendisine bağlı olan vasal denilen kişilere hizmetleri ve sadakati karşılığında toprak verirdi. Yönetici sıfatındaki bu vasallar kont olarak adlandırılırdı. Kontlar vergileri toplar, silahlı kuvvetleri komuta ederdi. Kontlarda isterse kendilerine bağlı kişilere toprak bağışında bulunur ve kendi vasallarını toplardı. Batı Romanın yıkılmasıyla kölelik son bulmuştu fakat yerini serflik adını verdikleri yeni bir egemenliğe bırakmıştı. Toprak üzerinde onu işleyen bir serf yoksa değersiz olarak görülüyordu. Serfler toprakla birlikte alınıp satılabilen köylülerdi. Köleden farklı olarak biraz daha hakları vardı. İhtiyaçları kadar yiyecek ve giyecek alabilmeleri için yeteri kadar ürünleri kendilerine ayırabiliyorlardı.

Peki ama özgür olan köylü nasıl oldu da boyunduruk altına girdi. İstilalarla artan topraklar Germanlar arasında eşitsizlikleri arttırdı. Soyluluk savaş ganimetlerini artık kendi malı sayıyordu. Toprakta özel mülkiyetin ortaya çıkmasıyla birlikte birinin diğerini sömürdüğü insan grupları ortaya çıktı. Köylülerde toprak sahibiydi ve kendi topraklarını ekip biçiyorlardı. Bu da soyluların köylülerin topraklarını ele geçirmesini daha da kolaylaştırıyordu. Kralı taklit eden soylular kendi silahlı savaşçılarını topladılar ve hizmetleri karşılığında onlara toprak bağışladılar. Bu savaşçıları daha çok toprak elde etmek için özgür köylünün üzerine yolladılar ve topraklarına zorla el koydular. Fakat köylüyü tutsak eden tek yol bu değildi. Bu baskılardan korunmak isteyen köylü bir diğer kont ve savaşçıların desteğini istiyordu ancak bu o köylü için çok pahalıya patlıyordu ve toprağın mülkiyeti onu koruyan konta geçiyordu.

Tüm bunların yanında savaşlar, kötü hasat, düşman baskınları köylüleri fakirleştirmiş ve azınlıkta olan diğer varlıklı köylülerden borç almak zorunda bırakmıştır. Zengin köylüler bu durumu kendi lehlerine kullandılar. Borcunu ödeyemeyen köylü borçlu olduğu kişiye toprağını devretmek zorunda bırakıldı. Böylece bir avuç köylü büyük toprak sahiplerine dönüştü. Topraklarını kaybeden köylü ise zengin toprak sahiplerine bağımlı hale geldi ve bir kural olarak eski arazisini ekip biçmeye devam etti ancak onu kullanabilmek için ürünün bir kısmını efendisine vermek zorunda ya da efendisinin tarlasında çalışmak zorunda kalıyordu. Bazı köylüler sadece toprak esareti altındaydı fakat bazıları özgürlüklerini de kaybetmişlerdi. Köylerini terk etmeleri yasaklanmıştı. Toprağa hizmet etmek zorunda bırakılmışlardı. Bu yüzden de adlarına serf deniliyordu. Bu köylülerin çocukları ve torunları da toprak sahibine esaretle bağlıydı. Soyluluğun özgür köylüleri köleleştirmesini destekleyen krallar bir ferman yayınlayarak her özgür erkeğin kendisine bir efendi seçmesi gerektiğini bildiriyorlardı. Kralların desteğiyle soyluların, köylüleri zorla serfleştirmesi, halk isyanlarına sebep olacaktı. Ezen ve ezilen sınıfların çatışması bir kez daha tarihin kanlı sayfalarında boy gösterecekti.

Kaynaklar
Ortaçağ Tarihi-Ye. Agibalova-G.Donskoy
Ortaçağın İnsanları-Eileen Power
dergipark.org.tr-Ortaçağ Avrupasında Feodal Sisteme Genel Bir Bakış-Pınar ÜLGEN

DUM SPIRO SPERO